

Riski

Jāiegulda intelektuālā īpašuma attīstībā un aizsardzībā

Līga Fjodorova, patentpilnvarotā preču zīmju lietās, zvērinātu advokātu biroja «Liepa, Skopiņa/BORENIUS» juriste

Maldīgs ir uzskats, ka jebkura informācija, kas nonākusi darbinieka vai citas personas rīcībā, ir uzskatāma par komercnoslēpumu un tādējādi automātiski aizsargājama. Šajā publikācijā tiks norādīts uz atsevišķiem intelektuālā īpašuma aizsardzības paņēmieniem un apsvērumiem, kas jāņem vērā, lai izvēlētos piemērotāko.

Intelektuālā īpašuma aizsardzības paņēmieni

Samērā bieži sastopami gadījumi, kad personas rīcība, piemēram, atdarinot konkurenta pakalpojumu sniegšanas stilu, balansē uz likuma pārkāpuma robežas. Jo šaurāka ir šī likuma pārkāpuma robeža, jo nozīmīgāki strīda izšķiršanā var izrādīties tie pasākumi, kas veikti intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai. Juristi iesaka par intelektuālā īpašuma aizsardzības pasākumiem domāt, pirms radies strīds, jo pretējā gadījumā pierādīt intelektuālā īpašuma objekta piederību, tiesību pārkāpuma rezultātā radītos zaudējumus var izrādīties apgrūtināši vai pat neiespējami.

Cita tirgus dalībnieka likumīgi lietota nosaukuma, atšķirības zīmju un citu pazīmju izmantošana vai atdarināšana, ja tas var maldināt attiecībā uz tirgus dalībnieka identitāti, tāpat arī cita tirgus dalībnieka ražotās preces nosaukuma, ārējā izskata, marķējuma vai iepakojuma atdarināšana, preču zīmes izmantošana, ja tas var maldināt attiecībā uz preces izcelsmi saskaņā ar Konkurences likumu atzīstama par negodīgu konkurenci, kas ir aizliegta. Tomēr šo noteikumu pārkāpumu izvērtēšana notiek no patērētāja skatpunkta. Ja, pamatojoties uz pieejamo informāciju, vidusmēra patērētājs, kurš ir pietiekami labi informēts, vērts un piesardzīgs, varētu atšķirt vienu preču piedāvātāju no otra vai viena ražotāja preces no otra, maldība var netikt konstatēta. Šādos gadījumos situācija patiesībā var tikt raksturota kā konkurenci veicinoša – vienu un to

pašu pakalpojumu vai precī piedāvā savstarpēji konkurējoši uzņēmumi, kas patērētāja interesēm ir atbilstoši – jo lielāka konkurence, jo lielāks ieguvējs ir patērētājs. Līdz ar to paļaušanās uz negodīgas konkurences tiesisko regulējumu nav pietiekams intelektuālā īpašuma aizsardzības paņēmieni.

Šajā publikācijā tiks norādīts uz atsevišķiem intelektuālā īpašuma aizsardzības paņēmieniem un apsvērumiem, kas jāņem vērā, lai izvēlētos piemērotāko.

Komercnoslēpums

Maldīgs ir uzskats, ka jebkura informācija, kas nonākusi darbinieka vai citas personas rīcībā, ir uzskatāma par komercnoslēpumu un tādējādi automātiski aizsargājama. Visplašākā komercnoslēpuma definīcija dota likumā Par grāmatvedību, kurā noteikts, ka grāmatvedībā par komercnoslēpumu nav uzskatāma informācija un dati, kas iekļaujami uzņēmuma pārskatos, bet visa pārējā uzņēmuma grāmatvedībā esošā informācija uzskatāma par komercnoslēpumu un ir pieejama vienīgi revīzijām, nodokļu administrācijai nodokļu aprēķināšanas pareizības pārbaudei, kā arī citām institūcijām likumdošanas aktos paredzētajos gadījumos.

Komercnoslēpums var būt ne tikai grāmatvedības dati. Komerclikums nosaka prasības, kādām pazīmēm jāatbilst informācijai vai ziņām, lai komersants tai varētu piešķirt komercnoslēpuma statusu. Cita starpā, komersantam ir pienākums veikt atbilstošus saprātīgus komercnoslēpuma

saglabāšanas pasākumus. Arī Darba likums nosaka, ka darba devējam ir pienākums rakstveidā norādīt, kura informācija uzskatāma par komercnoslēpumu un uz kuru ir attiecināms darbinieka neizpaušanas pienākums. Par tādu informāciju parasti uzskata klientu sarakstus, sadarbības partnerus, preču izvadāšanas maršrutus, cenu un atlaižu sistēmas un citu informāciju.

Lai nodrošinātu informācijas nevēlamu nonākšanu citu personu rīcībā, svarīgi līgumattiecībās, jo īpaši darba līgumos, darbinieku amata aprakstos vai citā saistības saturošā dokumentā norādīt, kāda informācija uzskatāma par komercnoslēpumu. Par sliktu nenāktu arī konfidencialitātes noruna, kas pat tad, ja izceltos strīds par to, vai informācija klasificējama kā komercnoslēpums, tā var tikt aizsargāta, pamatojoties uz puses uzņemtajām saistībām. Tādējādi gadījumā, ja informāciju, kas nonākusi trešo personu rīcībā, nevarētu uzskatīt par komercnoslēpumu, būtu iespēja konstatēt prettiesisku rīcību – konfidencialitātes saistību pārkāpumu.

Intelektuālā īpašuma tiesību reģistrācija

Reģistrācija ir visdrošākais intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības veids. Turklāt aizsardzības sistēmu dažādība ļauj izvēlēties konkrētajai situācijai vispiemērotāko gan tiesiskās aizsardzības apjoma, gan izmaksas ziņā. Personai ir iespējama preču zīmes, dizainparauga un izgudrojuma reģistrācija, kuras rezultātā tiek iegūts patents.

Viens no būtiskākajiem zīmola elementiem ir preču zīme, kas ir apzīmējums, kuru lieto, lai kāda uzņēmuma preces un pakalpojumus atšķirtu no citu uzņēmumu precēm un pakalpojumiem. Jāpiebilst, ka par preču zīmi var reģistrēt arī formas, krāsas, krāsu salikumus un pat skaņu zīmes, ja vien tās atbilst likumā paredzētajiem nosacījumiem.

Persona var izvēlēties preču zīmi reģistrēt kā nacionālo preču zīmi, Eiropas Kopienas preču zīmi vai veikt starptautisko reģistrāciju saskaņā ar Madrides nolīgumu.

Lai izvēlētos piemērotāko, personai vajadzētu izvērtēt tirgu, kuros prece vai pakalpojums nonāk pie gala patērētājiem, kā arī to, kādā teritorijā persona plāno savu biznesu attīstīt nākotnē. Ja šis tirgus ir ierobežots ar Latvijas teritoriju, tad, visdrīzāk, piemērotākais reģistrācijas veids būtu nacionālās preču zīmes reģistrācija Latvijas Republikas Patentu valdē.

Ja preces vai pakalpojuma tirgus teritorija sniedzas arī Lietuvā vai Igaunijā, preču zīmes īpašniekam vajadzētu izvērtēt, vai veikt nacionālās preču zīmes reģistrāciju atsevišķi arī Lietuvā un Igaunijā vai izvēlēties Eiropas Kopienas preču zīmes reģistrāciju, kas nodrošinātu preču zīmes aizsardzību visā Eiropas Kopienas dalībvalstu teritorijā. Savukārt gadījumā, ja preces vai pakalpojumi tiek sniegti vienā vai vairākās Eiropas Kopienas dalībvalstīs, kā arī eksportēti uz citām valstīm, persona var izvēlēties Madrides sistēmas piedāvāto starptautisko reģistrācijas kārtību, izvēloties tās valstis, kurās preču zīmes aizsardzība atzīstama par lietderīgu. Kopumā Madrides sistēmai ir pievienojušās vairāk nekā astoņdesmit pasaules valstis. Nereti aizsardzība tiek kombinēta dažādās sistēmās vienlaikus.

Līdzīga aizsardzības sistēma pastāv attiecībā uz dizainparaugiem, tas ir, uz izstrādājumu ārējo veidolu, kas izriet no izstrādājuma vai tā rotājuma (ornamenta) īpatnībām, it sevišķi no līniju, apveida, krāsu, formas, virsmas struktūras vai izmantoto materiālu īpatnībām. Ar dizainparauga re-

Līga Fjodorova, zvērinātu advokātu biroja «Liepa, Skopiņa/BORENIUS» juriste:

“*Samērā bieži sastopami gadījumi, kad personas rīcība, piemēram, atdarinot konkurenta pakalpojumu sniegšanas stilu, balansē uz likuma pārkāpuma robežas. Jo šaurāka ir šī likuma pārkāpuma robeža, jo nozīmīgāki strīda izšķiršanā var izrādīties tie pasākumi, kas veikti intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai. Juristi iesaka par intelektuālā īpašuma aizsardzības pasākumiem domāt, pirms radies strīds, jo pretējā gadījumā pierādīt intelektuālā īpašuma objekta piederību, tiesību pārkāpuma rezultātā radītos zaudējumus var izrādīties apgrūtināši vai pat neiespējami.*”

ģistrāciju var aizsargāt visdažādākos ārējos veidolus, piemēram, konditorejas izstrādājumus, apavu pazoles, iepakojumu kārbas, mēbeles un citus priekšmetus. Atbilstoši konkrētajai situācijai persona var izvēlēties nacionālā dizainparauga reģistrāciju, Eiropas Kopienas dizainparauga reģistrāciju vai starptautisko reģistrāciju Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas Starptautiskajā birojā saskaņā ar Hāgas vienošanos.

Ļoti specifiskos gadījumos, lielākoties ražojošu uzņēmumu, piemēram, farmācijas un inženierkompāniju intelektuālā īpašuma sastāvā varētu būt izgudrojums. Izgudrojuma aizsardzība panākama, veicot tā reģistrāciju, rezultātā tiek iegūts patents, kas nodrošina patenta īpašnieka ekskluzīvas tiesības izgudrojumu izmantot aizsargātajā teritorijā. Tomēr jāņem vērā, ka izgudrojums likuma izpratnē tiek uzskatīts par patentspējīgu un tādējādi aizsargājams tad, ja izgudrojums ir jauns, tam ir izgudrojuma līmenis un tas ir rūpnieciski izmantojams. Atkarībā no ieinteresētās personas saimnieciskās darbības vēriena, vēlmēm, kā arī konkrētā izgudrojuma jomas specifikas, izgudrojuma aizsardzību var panākt, veicot nacionālo reģistrāciju Patentu valdē, Eiropas patenta reģistrāciju Eiropas Patentu organizācijā vai veicot starptautisko

reģistrāciju atbilstoši Patentu kooperācijas līgumā paredzētajai kārtībai.

Autortiesību aizsardzība

Intelektuālais īpašums var būt autortiesību objekts, kuru aizsargā atbilstoši Autortiesību likuma noteikumiem. Par autortiesību objektu tiek uzskatīti, piemēram, literāri darbi, scenāriji, zīmējumi, dekorācijas, datorprogrammas, celtni, būvju, arhitektūras darbu skices, meti, projekti un citi autoru darbi, kas uzskatāmi par radošas darbības rezultātu, neatkarīgi no tā izpaušmes veida, formas un vērtības. Turklāt personai, kas rada darbu, nav jābūt māksliniekam, bet tā aizsardzības kritērijs ir fakts, ka darbs ir radoša darba rezultāts. Neraugoties uz šo darbu publicēšanu elektroniskā, drukātā vai citādā veidā, jebkurai personai ir tiesības norādīt, ka tā ir sava darba autors, un brīdināt, ka konkrēto darbu aizsargā autortiesības. Saskaņā ar likumu autortiesību aizsardzības zīme ir «c» aplīti. Šāda norāde autortiesību aizsardzību negarantē, taču tā kalpo kā brīdinājums, ka darbu nevar izmantot bez autora atļaujas.

Lai gan ne visus intelektuālā īpašuma objektus to nemateriālā rakstura dēļ ir iespējams uzreiz pēc tā radīšanas fiksēt un novērtēt, taču to apzināšana un savlaicīga aizsardzība ir pamats stabilitātei.